

Verslag 7e Messiaans Beraad 13 MEI 2007

DE VREEMDELING IN ONS MIDDEN

Locatie: De Rode Hoed, Amsterdam

Gespreksleiders: Abeltje Hoogenkamp, Geeske Hovingh, Colet van der Ven en Huub Oosterhuis

1. Abeltje Hoogenkamp in gesprek met Huub Oosterhuis

Messiaans Beraad. Waarom? Wat wilden we ermee? Hoe loopt het? Politiek en de toekomst.

Mensen bemoedigen, laten zien dat mensen met belangrijke dingen bezig zijn. Messiaans. Zoiets als christelijk, maar dat is een versleten woord. Roept argwaan op bij mensen met dezelfde intuïties.

Messiaans verwijst naar de toekomst.

Ik verwijs naar de school van waaruit die term voortkomt. Het roept vragen op. Hoe loopt het?

De ene keer meer en de andere keer minder mensen bij elkaar. Het heeft nu na zes keer een hele duidelijke richting.

Er komen uiteraard een heleboel onderwerpen in aanmerking, we zijn terecht gekomen bij het thema van de vreemdeling omdat de politieke actualiteit daar aanleiding voor vroeg.

De vreemdelingenwet van dit moment moet bijgesteld worden en vanuit een andere gedachtegang besproken. Openere grenzen is een sleutelwoord.

Het systeem moet grondiger worden ondergraven.

Dat vraagt een andere manier van denken over wat Nederland zou kunnen worden.

Grondige herziening van gewoonten en portemonnee.

Binnen het Messiaans Beraad moeten grondige vragen over dat systeem worden gesteld.

Mensen die wakes houden bij detentiecentra spreken heel duidelijk uit dat ze het niet eens zijn met het systeem.

Politiek

Demonstratie Den Haag 5 november, omstreden vergelijking. Herhaald in interview, klein relletje, proces aangedaan door de IND. Ik wil wel vermelden dat in de dagen na die aangifte ik honderden mails heb ontvangen. Een kettingbrief geïnitieerd door de heer Trijsburg van de Erasmus Universiteit, hij is op 8 april overleden dit jaar. Maar hij heeft naar vrienden, collega's en bekenden een brief gestuurd over de morele aanvechtbaarheid van het beleid en die weer ter bemoediging naar mij gestuurd. Dat was een brief van 12 november, nog voor het generaal pardon.

Het is nog niet in werking.

Is de morele afkeuring nu nog aan de orde?

Jazeker, het IND moet tegen het licht gehouden worden, men moet kunnen terugblikken op een aantal jaren. Ik ben overigens niet de eerste die de vergelijking maakt.

Coalities. Het gaat nu over de vormgeving van het generaal pardon, dat wordt ongelofelijk ingewikkeld. Het Messiaans Beraad is er ook om dat te volgen en te bewaken, voor zover mogelijk. Ik denk dat dat op de agenda moet blijven.

Hoe gaat het verder?

Van een zelfde urgentie lijkt mij het probleem met de Marokkaanse jongeren. Er moet een nieuwe analyse gemaakt van hun positie.

Moet het beraad zich in de wetenschap gooien?

Er is een hele praktische vorm van wetenschap en dat is de journalistiek. Hun wereld en hun omgeving en alles wat er met deze gastarbeiders is gebeurd, dat moet in kaart gebracht worden. Er is sprake van historische schuld.

2. Geeske Hovingh in gesprek met Joke Kaviaar

Joke je bent actievoerster, performer, dichter en schrijfster, zeg ik dat goed?

Ja in grote lijnen wel.

Die vier instrumenten gebruik je allemaal om de problemen rond de bajesboten op de kaart te zetten.

Ook de kijk op de migratie.

Ik doe altijd dingen in combinatie, ik vind argumenten en onderzoek belangrijk, ik onderzoek de groei van detentiecentra.

Er wordt flink doorgebouwd,

Er is onlangs een boot in gebruik genomen in Dordrecht, voor 500 mannen van wie de identiteit niet is vastgesteld. Ook in Alphen aan de Rijn wordt er een boot gebouwd voor 1300 mensen zonder verblijfsvergunning. Ook in Zaandam en in Alkmaar

We weten allemaal over Rotterdam.

Kan jij iets zeggen over hoe het in godesnaam mogelijk is dat er steeds meer bij komen?

Wet op identificatieplicht, prestatiecontract politie -een X-aantal illegalen oppakken om het maar eens heel even heel oneerbiedig te zeggen- daar heb je wel wat extra detentieruimte nodig dus!

Welke acties?

Staande demonstraties. Met borden en spandoeken langs de weg staan om mensen te informeren. Goede reacties. Goed dat er aandacht voor is. Veel mensen denken dat het met een generaal pardon allemaal opgelost is.

We moeten een andere kijk krijgen op migratie.

Moeten we niet naar een andere manier toe?

Open grenzen. Wereldwijd. Mensen hebben recht op vrijheid, vrije vestiging.

Mensen hebben recht op voedsel, op werk. Dat strookt niet met ons beleid.

Klinkt bijna utopisch. Zolang mensen er niet aan willen, klinkt het utopisch.

Je bent wel optimistisch.

Bij de Schipholwake was je woedend, ben je dat nog steeds of is het politiek klimaat ondertussen zo veranderd dat je er anders over denkt.

Nee, nog steeds, de verhalen zijn tergend, de emoties van toen zijn wel minder, we zijn toen met die wake opgepakt, ik heb zelf in de cel gezeten. Ik heb de cellen gezien als een van de weinige Nederlanders. Dat is ook een beetje het punt, heel veel mensen weten niet wat daar gebeurt. Er moeten blijkbaar eerst een paar actievoerders zitten, om die informatie naar buiten te brengen. Het zijn krappe ruimtes, en wij zaten er maar anderhalve dag.

Het enige wat veranderd is, is dat er nu sprinklers zijn geplaatst, verder alleen maar meer prikkeldraad. Dat was er eerst nog niet. nog meer beveiliging.

Wat zijn je plannen?

Ik ga hier mee door, schrijven, onderzoek doen, praten met gevangenen, actie voeren. Zolang de situatie zo is, zal het nodig zijn door te blijven gaan.

Dank je wel!

3. Colet van de Ven in gesprek met Robert van de Griend

Redacteur Vrij Nederland en schrijver van twee spraakmakende artikelen.

4 tot 6 mensen op een cel, onopgeleide bewakers, etc.

Journalistieke prijs.

Generaal pardon

Het is er, maar er zitten nog veel haken en ogen aan.

Zorgplicht gemeenten.

Het is afwachten. Er zijn nog steeds 120.000 illegalen. Noodopvang staken kun je wel bedenken, maar die mensen zwerven nog steeds rond. Ik verwacht een aantal dwarse burgemeesters.

Hebben die burgemeesters een partijpolitieke kleur?

Nee, dat zie je overal, je vindt het als burgemeester altijd vervelend als er mensen in je gemeente op straat moeten slapen.

Er zijn dingen die op papier uitstekend werken, maar in de praktijk kan er van alles misgaan.

Jouw artikel leidde tot een onderzoek.

Belangrijkste conclusie onderzoek: geen structurele misstanden.

Moet ik om lachen. Onderzoekers zijn er slechts een dag geweest, hebben met door de directie geselecteerde gevangenen gesproken.

Geen opleiding bewakers. Zeven dagen. Heeft Van de Griend ook gedaan.

Brandveiligheid: 1 keer een brandslang vastgehouden. Het begint toch allemaal met de kennis van de bewakers. Misschien deugt de wettelijke norm t.a.v die opleiding wel niet.

Er werd mij verteld dat er regelmatig mishandeling plaatsvindt. Dat kan ook niet als je 1 dag langsgaat en vraagt aan een bewaker: goh, zijn hier mishandelingen? toch verbeterpunten genoemd in het rapport → versleten matrassen, gebrek aan medische zorg etc.

Dat is i.i.g goed, maar de eindconclusie (er zijn geen structurele misstanden) dat is een slimmigheidje. Wat zijn het dan wel? 'we willen ook niet met grote woorden gaan smijten.'

Persbericht met titel 'geen structurele misstanden' conclusies worden overgenomen. Rapporten worden niet gelezen. Ik heb er geen concreet bewijs voor, maar volgens mij wordt er een spelletje gespeeld. Gelukkig is de vereniging van asieladvocaten met dat rapport onder de arm een rechtzaak begonnen.

Dat ging vooral over de maximum duur. Die zaak hebben ze gewonnen, nu mag je er maar zes maanden zitten. Dat betekent niet dat ze dan worden vrijgelaten, maar overgeplaatst naar een detentiecentrum met een 'lichter regime'.

Uitbreiding celcapaciteit.

Wat is die illegalencarroussel?

Mensen moeten worden uitgezet, wij hebben als uiterste middel dat ze uiteindelijk in bewaring worden gesteld. In praktijk kan dat veel langer dan een week, maar soms 12 maanden. Die mensen draaien door. Worden die mensen dan uitgezet? In 60 % van de gevallen kan dat niet, als ze niet meewerken, of omdat die landen niet meewerken, China is een goed voorbeeld. De Nederlandse overheid blijft zeggen: wie terugwil, kan terug. Dat is onzin. Die mensen worden dus geklinkerd. In een busje gezet, naar het centraal station gereden en dat is het. Dat werkt dus niet, die mensen hebben geen geld, geen contacten.

Die mensen belanden vaak in de criminaliteit, gezondheid gaat achteruit, drugs, etc. politie heeft een prestatiecontract. De politie jaagt dus nu actiever op illegalen. Die mensen worden dus opgepakt, vastgezet en weer op straat gegooid. Dan is het een carroussel. Wij hebben een vreemdelingenwet waarin een fictie is opgenomen. Ik ben benieuwd naar het onderzoek van Albayrak naar illegaliteit.

Deskundigen: mensen zullen blijven komen. Mensen kunnen niet worden uitgezet. Als je dat weet, waarom zou je dan dat hele zware middel van detentie inzetten? Je kunt toch ook met een meldplicht gaan werken? Als ze hier toch zijn, laat ze dan werken. Je hebt er dan zicht op als overheid en die mensen kunnen ook wat verdienen, wat hun gezondheid weer ten goede komt.

Detentieduur dient verkort te worden. Sneller er achterkomen of iemand terugkan/wil. Dat betekent in praktijk dat mensen eerder worden geklinkerd. Dat is dweilen met de kraan open? Er zitten ergens systeemfouten in. Hoe komt het dat dat niet in de politiek een hard item is?

Verdonk wist het ook. Toch liet ze mensen vastzetten, dat is afschrikbeleid. En ik kan je vertellen: het werkt. Een vriend van mij was in Ghana en iedereen kent daar Verdonk. Iedereen wil naar Nederland. Ik lach er om, maar het werkt dus wel. Maar Van Kalmthout zegt aan de andere kant, dat het geen enkele invloed heeft wat wij hier aan beleid maken als afschrikking. Dat dat ook te maken heeft met mensenhandelaren, willekeur, van wie kan jouw reis waar naartoe betalen. Als mensen zich bedreigd voelen in hun eigen land, of niet te vreten hebben, dan blijven ze natuurlijk komen.

Het is te absurd voor woorden, maar ik heb ook de oplossing niet. Heb je deeloplossingen?

Ik kan niet zo goed inschatten hoe reëel het is om alle illegalen te laten werken. Maar ik weet wel dat het goed is om iets te doen aan de omstandigheden op die boten, want het is daar echt verschrikkelijk.

Ik zat daar januari/februari, na de Schipholbrand, maar niemand wist wat te doen bij brand. Het is heel shockerend om volwassen mannen die niets hebben gedaan, voor je ogen te zien doordraaien, letterlijk en uit pure wanhoop in hun polsen beginnen te snijden. Dat is de dagelijkse praktijk, en daar heb ik maandenlang nachtmerries van gehad. Mensen worden er kapot gemaakt.

Er zijn veel suïcides, maar geen psychologische hulp?

Sinds mijn artikel wel, maar denk even: er zitten 750 mensen op zo'n boot, iedereen heeft daar last van trauma's, zo'n psycholoog kan natuurlijk niet iedereen helpen. Ik zie weinig verbetering.

Als ik op straat zou leven, zou ik ook wel eens een brood jatten geloof ik.

Ja. Jij hebt zo iemand gevolgd. Wij zijn bij die boten gaan posten. Er kwam een busje uit die boot waar we achteraan zijn gegaan. Die bus ging naar het centraal station en die jongen werd met een blauwe vuilniszak uit het busje gezet. Ik vroeg hem wat hij ging doen. Hij had geen idee, ging naar een ex-celgenoot in Leiden waar hij wat geld ging lenen. Twee weken zag ik hem weer en toen had ineens keurig getrimde haren en een wit trainingspak. Ik vroeg hem waar betaal je dat van? Twee weken later was Hassan cokedealer en dat is hij nu nog steeds.

Een estafettevraag voor Wim van de Camp?

In hoeverre heeft hij zich in de greep gevoeld van de VVD.

4. Huub Oosterhuis in gesprek met Wim van de Camp

Wij waren allebei aanwezig bij die demonstratie in Den Haag op dat plein in de wind. Ik riep toen dat ik me zou gaan richten tot de minister-president.
(citaat)

Daar hebben we geen antwoord op gekregen ookal is het CDA akkoord gegaan met een generaal pardon.

Hoe kan dat?

Waarom ging die coalitie met de VVD boven dit mensenrecht?

Het generaal pardon staat juridisch gezien haaks op onze vreemdelingenwetgeving. Die is gebaseerd op individuele toetsing. De overheid kan niet barmhartig zijn, de overheid kan alleen rechtvaardig zijn.

Het generaal pardon, daar waren we tegen, we zijn in de onderhandelingen akkoord gegaan, maar over de uitvoeringsproblematiek vrees ik nog vele bijeenkomsten als deze zullen komen.

We vonden het onrechtvaardig naar de mensen die zijn vertrokken, naar de nieuwe-wetters, de illegalen, want je krijgt natuurlijk op een gegeven moment de vraag: wie wel, wie niet.

Dat is het doodstraf-argument., we hebben de doodstraf afgeschaft, maar dat is eigenlijk onrechtvaardig naar de mensen toe die hem al hebben gehad.

Barmhartig en rechtvaardig' worden toegespitst tot een juridische inhoud die al of niet redelijk is, maar die natuurlijk altijd onder het gezag van de werkelijkheid staat. Je kan wel zeggen dat de overheid is niet barmhartig, die heeft in eerste instantie een andere taak, maar dat wil nog niet zeggen dat ze onbarmhartigheid mag veroorzaken. Dat is precies het soort denken wat wij hebben overgehouden uit vroegere tijden, ik vind het niet bevredigend.

Ik wil toch ook nog even terug naar waar het me in eerste instantie omging.

We kunnen afspreken om het CDA niet meer aan die 'C' te houden, maar dan schrijf je elkaar wel helemaal af. Maar dan de vraag: hoe geef je nou inhoud aan die 'C'? De partijbeginselen.

U hebt een bepaalde uitleg van de christelijke beginselen. Dat is een uitleg die ik begrijp en waardeer, maar waar ik het in de politiek niet mee eens ben. We nemen de heilige schrift als inspiratiebron, maar we rekenen elkaar er niet op af. Niet in de politieke besluitvorming.

Het vreemdelingenrecht is een buitengewoon complex bestel. Ik vind het vanuit mijn christelijk geloof te verantwoorden dat ik de wetten naar behoren uitvoer. U geeft er een meer barmhartige lading aan, ik blijf meer aan de gerechtige kant zitten.

De christelijke hulpverleners die ik tegen kom hebben ook moeite met mijn ietwat technische benadering van barmhartigheid versus gerechtigheid. Laat ik het maar gewoon helder zeggen: een uitgeprocedeerde asielzoeker die het land moet verlaten, ja dat kan ik heel goed in overeenstemming brengen met mijn christelijke principes.

Er zijn natuurlijk gevallen waar dat kan. Robert zei al dat als je naar het buitenland gaat, je ook zeker mensen tegen zal komen die het goed maken, maar ook ontzettend veel die het niet goed maken. Ik denk dat we op dit punt geen afwegingen kunnen maken. Het is niet meer of minder humaan. Wat wij tegenkomen dat zijn inhumane situaties en dan is het dus niet de vraag of je als christelijk politicus aan de kant van de rechtvaardigheid gaat staan, maar of je niet door die begrippen heen moet denken naar iets wat veel primairder is.

Ik heb ook rekening te houden met geopolitieke overwegingen. Ik begrijp wel dat u zegt: het is inhumaan om dit Afghaanse gezin terug te sturen, maar als de rechter dan tot twee, drie keer zegt: dit gezin kan terug want er is een binnenlands vluchtalternatief dan hebben wij als overheid dat besluit uit te voeren.

(reactie uit de zaal)

We zijn dus op het punt aanbeland dat het beroep op de rechter en gerechtigheid tegenover barmhartigheid en humaniteit vanuit de praktijk blijken dat woorden die ontoereikend zijn. nou moeten we denk ik gezien het feit dat er nu zulke duidelijke getuigenissen klinken, de groep groter maken. Jullie zijn de praktijkdeskundigen, dat is het allerbelangrijkste.

Van de Camp:

Ik begrijp de emotie, ik begrijp de betrokkenheid. Maar het is nu niet aan u om het recht in Nederland te beoordelen. Als de rechter uitspraak heeft gedaan, en dat is dan het finale woord. Dat u het daar niet mee eens bij, begrijp ik wel, maar ik heb er geen begrip voor.

Maar de rechter kan slechts marginaal toetsen, waarom verander je dat niet.

Daar valt over te discussiëren. Wij zijn daar niet voor omdat we er uitgaan dat de staatssecretaris en de IND voldoende deskundig zijn om dat werk te doen. De uitvoerende macht kan niks meer als de rechter alles kan toetsen. Het moet geobjectiveerd worden, en dat doet soms pijn.

Verschuilt u zich achter de wet, de praktijk is toch heel anders. U bent toch Tweede Kamerlid, dan gaat u toch het land in?

Iedereen die mij ter verantwoording roept, ik ga er naartoe, ik probeer het beleid uit te leggen, ik zie de solidariteit met de individuele asielzoeker, maar op een gegeven moment hebben we dit bestel aan regels. De overheid moet dan het beleid uitleggen en verdedigen.

U beroept zich op de rechtvaardigheid, maar u weet ook dat veel vreemdelingenrechters helemaal niet blij zijn met uw beleid he. Zij voelen zich voortdurend gecorrigeerd door de Raad van State. Dan is er toch iets mis? Als zelfs de rechters zeggen dat het systeem niet deugt?!

Het is zo makkelijk om te zeggen 'er is iets mis'. Wij kunnen op een aantal punten kunnen wij best humaan asielbeleid voeren, maar als een humaan beleid inhoudt dat iedereen die hier naartoe komt, hier uiteindelijk mag blijven, dan vind ik dat niet humaan.

Ik weet niet om welke casus dit gaat, maar het is in Nederland altijd nog zo dat als de rechter het er niet mee eens is, hij de overheid in het ongelijk stelt. Als een rechter zegt: 'eigenlijk had ik iets anders willen doen' dan is het een laffe rechter.

5. Vragen uit de zaal

*Waar wij bang voor zijn is dat burgemeesters niet meer aan noodopvang gaan doen.

Hoe hebben jullie daar in godsnaam mee akkoord kunnen gaan?

Van de Camp:

Mee akkoord gegaan??!! Het is juist op voorstel van het CDA er in gekomen! Wij hebben gezegd: om te voorkomen dat de na-wetters in een zelfde stramien terecht komen als voor april 2001, zullen wij de noodopvang beëindigen. Uiteindelijk moet een humanitair en een eerlijk vreemdelingenbeleid eindigen bij het uitzetten van de mensen die uitgeprocedeerd zijn en het bieden van noodopvang staat daar haaks op.

Natuurlijk zal het leger des Heils e.d enorme problemen hebben met die noodopvang, maar zo zal het beëindigd worden.

Van de Camp: Voel ik mij gemangeld door de VVD? Ik ga niet afgeven op de vorige coalitie, ik heb gezien hoe mevrouw Verdonk zich van een redelijk mens heeft ontwikkeld tot een wat extreme lijsttrekker, er zijn uitspraken gedaan waar ik in ieder geval niet verantwoordelijk voor ben. Het beleid als zodanig, daar neem ik geen afstand van. Ik vind het goedkoop om nu te zeggen dat mevrouw Verdonk een verkeerd beleid heeft gevoerd.

Ik ben nu de nieuwe asielwoordvoerder, ik heb tientallen dossiers gelezen. Daar zitten dossiers bij waar fouten zijn gemaakt, maar ook waar de IND netjes heeft gehandeld. IND-ambtenaren...je hebt goeie, het overgrote deel doet zijn of haar werk.

Criminaliteit nemen we niet mee in het pardon.

De toon die de politici moeten aanslaan op het asielsdossier moet respectvol zijn.

Het AMA-beleid wordt herijkt en een van de fouten in het verleden is dat we kinderen te lang in de procedure hielden en valse hoop wekten.

Joke Kaviaar:

Dus u gaat sneller uitzetten?

De procedures moeten sneller en korter worden, ze zijn zondermeer internationaal verantwoord, het recht in Nederland is fatsoenlijk geregeld, bij AMA's moet het vluchtverhaal zo snel mogelijk getoetst worden. Wij hebben geen afspraken gemaakt voor een generaal pardon voor AMA's, we wachten de herijking af.

*Dat klinkeren, u kunt goed leven met een asielzoeker die wordt uitgezet, maar wat als dat niet gaat, als iemand op straat wordt gezet, zoals de heer van de Griend zojuist beschreef.

Laat ik dit zeggen: klinkeren is een teken van onmacht voor de uitvoerbaarheid van het vreemdelingenbeleid. Maar op een gegeven moment houdt de verantwoordelijkheid van de overheid op. Dat klinkeren is het einde van een enorm proces, daar is jarenlang procederen aan vooraf gegaan, bijvoorbeeld zijn er asielzoekers die jarenlang niets hebben willen zeggen over hun identiteit, dat zo iemand uiteindelijk geklinkerd wordt, daar heb ik begrip voor.

Van de Griend:

*Bent u ook van mening dat iedereen die terugwil, terug kan?

Ja

*Maar u kent ook de cijfers van China?

Ja die ken ik. De komende jaren zal via minister Koenders het aspect ontwikkelingssamenwerking, terugkeer van vluchtelingen, een grotere aandacht krijgen. Het kan niet zo zijn dat wij sommige regimes heel veel geld geven voor ontwikkelingssamenwerking en als wij vragen om uitgeprocedeerde asielzoekers terug te nemen, dat men dan zegt: daar gaan wij niet over. Dan heb je een ander dossier, dat is het zogenaamd maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ik vind

dat in de hele discussie, ook over het wapenembargo bij China, dat op een gegeven moment de Nederlandse overheid in de onderhandelingen het aspect van de mensenrechten en ook van de uitgeprocedeerde asielzoekers moeten meenemen. Dat leidt niet morgen tot succes.

*Maar er bestaat nu zoiets als een buitenschuldverklaring. Mensen die wel terug willen, maar niet terug kunnen, kunnen een verblijfsvergunning krijgen. Natuurlijk, laat Koenders vooral gaan praten en laat er vooral druk worden uitgeoefend op China, maar daar hebben die Chinezen nu niet zoveel aan. Moet je dan die Chinezen laten wachten tot Koenders een keer naar China gaat om er over te praten, of moet je die mensen gewoon nu een buitenschuld-verklaring geven?

Er zijn honderden mensen die zo'n verklaring hebben gekregen. Nee, dat is weer die groepsbenadering waar ik het niet mee eens ben.

*Dat kan toch per individu?

Zo simpel is niet. je kunt niet meer vluchten in deze wereld. Er is ontzettend veel mensensmokkel, vooral uit China, wij kunnen dat niet met een status bekronen.

Josien Wiggers ex-IND'er

*Ik vind het heel goed dat u hier zit.

Ik ben opgestapt ten tijde van Verdonk. Wat mij nu weer opvalt is dat alle partijen hebben toegestaan dat mevrouw Verdonk de kamer niet juist informeerde. Nu zegt u dat het u gaat om rechtvaardigheid. Ik ben heel erg benieuwd wanneer we het eens over de werkelijkheid kunnen gaan hebben. U heeft het over de uitvoering. Vanuit mijn ervaring weet ik hoe moeilijk het is.

Laten we het er over kunnen hebben, in de openheid, verdonk is door de Raad van State twee keer teruggefloten, dat is allemaal uitvoering die niet juist is. Niet alle IND-mensen zijn engerds, maar er is een bedrijfscultuur waar we het niet over mogen hebben. Wij kunnen niet delen, daar gaat het gewoon over.

U moet niet denken dat de rechtstaat af is, die moeten we iedere dag opnieuw maken. Dat verkeerd inlichten, leidde tot een eindeloze discussie. Ik kan dat feitelijk niet nagaan, de rechtsstaat moeten we iedere dag maken. Het staat iedereen vrij om op een bepaald moment te zeggen: dit of dat moet opnieuw ter discussie worden gesteld. Uiteindelijk moeten we het wel via de rechter doen.

6. Afsluiting